

How to cite: Zaburmekha, T. & Khomanchuk, L. (2023). Value Education of Junior Schoolchildren: National and Patriotic Aspect. *Global Innovations and Collaborative Solutions in Contemporary Science* (pp. 143-148). Futurity Research Publishing. https://futurity-publishing.com/international_conference_3/

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

Value Education of Junior Schoolchildren: National and Patriotic Aspect

Забурме́ха Тетя́на Васи́лівна¹, Хоманчу́к Любо́в Васи́лівна²

¹ вчитель початкових класів, Хмельницька середня загальноосвітня школа №22 імені Олега Ольжича I-III ступенів, м. Хмельницький, Україна, zaburmekhat@gmail.com

² вчитель початкових класів Хмельницька середня загальноосвітня школа №22 імені Олега Ольжича I-III ступенів, м. Хмельницький, Україна, lyubachomanchuk@gmail.com

Accepted: November 8, 2023 | **Published:** November 19, 2023 | **Language:** Ukrainian

Abstract: The article defines the task of national education in raising conscious citizens and patriots and defines the ways of including national-patriotic education in the educational process of primary school; establishment of national-patriotic education within the educational system of Ukraine is examined. The components of patriotic education at school and the basic conditions for educating patriotic students have been determined. The article reveals the concepts: education, patriotism, patriotic education. National-patriotic education in its contemporary forms and approaches is described. The element of patriotism is mirrored, serving as the primary worldview reference point in the individual's education, upbringing, and socialization systems.

Keywords: education, patriotism, patriotic education, national-patriotic education, junior schoolchildren, national-patriotic aspect.

Вступ

На сучасному етапі розвитку Української держави глобальною проблемою є відродження національної свідомості українського народу та молоді, зокрема виховання справжніх громадян і

патріотів Батьківщини. Як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, найактуальнішими аспектами виховної сфери є патріотизм і громадянськість.

Патріотичне виховання відповідає нагальним вимогам і викликам сьогодення та закладає підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх поколінь, які вбачають у державі гарантію свого особистісного розвитку, на основі ідей гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності та відповідальності. Національно-патріотичне виховання це одна з найважливіших галузей освіти і науки в Україні. Його метою є розвиток України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної держави, забезпечення національної безпеки, формування громадян-патріотів України, які самовіддано готові сприяти єдності Українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Любов до своєї країни - одна з характерних рис громадян. Патріотизм як цілісна якість включає в себе емоційне, моральне та активне ставлення до себе, інших людей, матеріальних і духовних надбань власної природи, нації та суспільства.

Сьогодні основним напрямком патріотичного виховання є «національне виховання», тобто виховання, в основі якого лежить дух української духовності, потяг до прекрасного і пошук гармонії.

Результати дослідження

Багато дослідників вивчали ціннісне виховання та національно-патріотичну проблематику в перших класах. Зокрема, Antonyuk & Khomyarchuk (2018) визначають особливості формування національно-патріотичного виховання в учнів загальноосвітньої школи засобами малюнка та живопису.

Наприклад, Bardadym (2018) розглядає, що головним завданням школи на сучасному етапі є відродження старої філософії національно-патріотичного виховання відповідно до сучасного запиту на виховання громадян як членів правового суспільства, демократичної держави, як людей, які відчувають і поважають ідеали свободи і рівності, визнають цінність людської гідності.

У дослідженні Bezlyudna (2022) проаналізовано основні соціально-педагогічні умови національно-патріотичного виховання учнівської молоді та систему інтегрованих і взаємопов'язаних підходів у вихованні учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Danylyak & Mulyar (2022) визначає, що в умовах війни між Росією та Україною учні середніх шкіл вважають питання патріотичного виховання життєво важливим. Dubrovska & Deshko (2018) розкривають такі поняття: патріотизм, громадянсько-патріотичне виховання, національна свідомість, патріотичне виховання.

У дослідженні Dyakiv-Mykhailiuk (2017) визначено структурні елементи громадянського та патріотичного виховання, залежність моральних і громадянських відносин та інтегративні якості моральної та громадянської культури особистості. Kostyuk (2020) досліджував рівень патріотичного виховання серед учнів загальноосвітніх шкіл. Teslenko (2018) пояснюється структуру патріотизму та природу фази когнітивного підкріплення експериментального методу.

Tretyak (2022) визначила цілі національного виховання - свідомих громадян і патріотів - та шляхи інтеграції національно-патріотичного виховання у навчально-виховний процес у початковій школі.

На даному етапі розвитку України, коли існує загроза денаціоналізації, втрати національної незалежності та загроза потрапляння під вплив інших держав, є нагальна потреба переглянути зроблене та впровадити системні заходи, спрямовані на посилення патріотичного виховання дітей та молоді, зазначають (Dubrovska & Deshko, 2018):

1. Повага до національної символіки.

2. Участь у суспільно-політичному житті країни.

3. Повага до прав людини.

4. Верховенство права.

5. Толерантність до цінностей і переконань людей, які представляють інші культури, а також до релігійних і національних мовних особливостей.

6. Рівність перед законом.

7. Готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Виховання - це соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Суспільство як соціальна спільнота людей може функціонувати і розвиватися лише тоді, коли кожна людина цілеспрямовано, систематично і організовано займається вихованням. Зупинка цього процесу була б катастрофою для суспільства і призвела б до того, що люди не досягли б індивідуального рівня. Виховання школярів відбувається в процесі навчально-виховної діяльності в школах.

Сьогодні перед суспільством і школою стоїть завдання розвитку свідомої української етнічної особистості, яка об'єднує українську національну ідентичність. Саме національне виховання надає достатні можливості для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності та розвитку особистісних характеристик громадян української нації.

Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проходить через усе, що людина пізнає, робить, до чого прагне, любить і ненавидить у процесі свого становлення.

Патріотизм - це системне поняття національної свідомості та національної самосвідомості, що визначається любов'ю до України, надією і вірою в краще майбутнє, знанням історії та кращих здобутків народу, гордістю і відданістю Батьківщині, готовністю до практичної діяльності на благо України, стверджує (Bezlyudna, 2022).

Ідея патріотизму має бути головною і наскрізною частиною системи шкільного життя.

Національна ідеологія як складова патріотизму є провідним світоглядним орієнтиром у системі освіти, виховання та соціалізації особистості.

Вона відображає усвідомлену і формально визначену стратегію патріотичного виховання, яка має гармонійно відображати потреби життя і розвитку народу, слугує духовною основою для саморуку і прогресу українського суспільства. Національно-патріотичне виховання є складовою всього освітнього процесу виховання підростаючого покоління. Історія українського державотворення побудована на героїзмі українського козацтва, визвольного руху та їхніх здобутках у політиці, освіті, науці та культурі. Однак слід зазначити, що сьогодні цей процес потребує нових підходів та різноманітних інноваційних інструментів. Соціальна і громадянська компетентність у початковій школі має міждисциплінарний характер та інтегрується в усі освітні галузі з метою соціалізації учнів, набуття ними громадянських якостей та дотримання соціальних норм і правил.

Складовими патріотичного виховання в школі є:

1. Громадянськість.
2. Духовність.
3. Моральність.
4. Гуманність.

Основними умовами патріотичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл є наступні:

1. Створення ситуації, в якій знання учнями української культури є внутрішньо визнаними
2. Педагогічна підтримка процесу становлення особистісної значущості учня в діяльності з оволодіння національними цінностями
3. Створення емоційно-естетичного контексту, в якому використання вчителем дидактичного матеріалу на уроках української мови стає засобом розвитку етнічної свідомості особистості учня.

Уява дітей домінує з раннього віку, а найбільш характерними формами діяльності є ситуативно-рольові ігри, сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, інсценізації, ігри-бесіди, ігри-подорожі, екскурсії, ігрові вправи, групові творчі групи, бесіди, тематичні конспекти, ранки, свята, щоденники диктантів, робота в групах, оформлення альбомів, уявні подорожі, конкурси, ігри, школа етикету, демонстрації, розповіді, ліплення, вікторини, екскурсії, виставки картин, основні операції, виставки, переклички, благодійні акції, мистецькі акції, години спостережень, години вигуків, спортивні змагання, козацькі ігри, театр, лялькові вистави, рекорди класного колективу, розважальні старти, естафети, догляд за флорою та фауною.

Сьогодні перед суспільством і школою стоїть завдання виховати свідомих громадян України, які поєднують українську національну ідентичність з національною самосвідомістю. Саме національне виховання надає широкі можливості для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності та розвитку особистісних якостей українського народу, подає (Tretiyak, 2022).

Реалізація державно-патріотичного виховання потребує системної роботи щодо забезпечення гармонійного балансу між різними дисциплінами, засобами та методами виховання дітей у навчальному процесі та позакласній діяльності. Як зазначено в рекомендаціях Міністерства освіти і науки, національно-патріотичне виховання є предметом стратегічного значення. З раннього віку діти повинні дізнаватися про національні символи, їх значення для держави, історію виникнення та правила використання. Тому важливо залучати молодших школярів до загальношкільних заходів, присвячених Дню Конституції, Дню Прапора та Дню Незалежності. Вчителі повинні формувати моральні якості особистості та культуру поведінки, виховувати дбайливе ставлення до природи та сприяти розвитку трудової етики. Вони також повинні плекати національну ідентичність учнів, розвивати моральні та культурні цінності, бажання розуміти історію, сприяти формуванню системи вчинків, мотивованих любов'ю, вірою, волею та відповідальністю. Наприклад, перший урок у навчальному році часто присвячений темі нації. Рекомендується розвивати ці моральні якості в учнів під час спілкування та позакласних заходів.

Розвивати громадянську свідомість учнів, знайомити з історією українського козацтва, зберігати та популяризувати історичну та культурну спадщину українського народу. Знання та використання української мови має бути пріоритетом у навчально-виховній діяльності дітей. Мовне середовище має впливати на формування учнів-громадян, патріотів України. Читання українських казок та рольові ігри за мотивами народних казок допомагають прищепити любов до української мови; починаючи з 1-го класу, ознайомлення з творчістю видатних українських поетів та письменників: Тараса Шевченка, Лесі Українки. Зустрічі з видатними українськими особистостями

слід перетворювати на радісні події, які залишаться в пам'яті дітей. Наприклад, залучати дітей до ігор, читання та перегляду фільмів за їхніми творами. Мова сприяє вираженню української ментальності, є способом самопізнання та самоідентифікації, а також своєрідним кодом доісторичної пам'яті.

Варто згадати про традиції колядування, щедрування та посівання у святкові дні. Важливе місце на уроках української мови займає використання малих фольклорних форм, таких як загадки, лічилки, мирилки, ідіоми та прислів'я, фольклорні прикмети, уривки з казок, лічилки, колискові, забавлянки, веснянки, колядки та щедрівки. Наприклад, українська щедрівка характерна для українців усього світу. Тематичні уроки також можна проводити українською мовою: «Свята рідної мови», «Мова Шевченка» тощо.

Використовуючи мову як інструмент, знайомте учнів з історією народу, різними сферами його культури та глибинною сутністю національного життя.

На уроці «Мова і мовлення» необхідно звернути увагу учнів на багатство і мелодійність української мови, викликати захоплення її красою, пробудити любов до рідної мови і спонукати до оволодіння нею. У 3-4 класах розкривається значення української мови в становленні України як незалежної суверенної держави, роль української мови як державної мови. У процесі розвитку культури спілкування бажано збагачувати мовлення молодших школярів українськими мовленнєво-етикетними засобами, викликати в них інтерес до свого походження, показати їхній зв'язок з етнічними звичаями і традиціями українського народу. Під час вивчення правила написання власних назв з великої літери слід зосередити увагу на застосуванні цього правила при написанні назв Батьківщини, столиці, рідного краю, села, річки, моря, гори та інших українських географічних назв. Вивчення походження цих назв, краси та унікальності українських пам'яток, а також написання творів про історичне минуле України та відомих людей (письменників, художників, історичних діячів, спортсменів, акторів, естрадних виконавців тощо) є цінним для патріотичного виховання. Для реалізації виховного потенціалу слід пояснювати здобувачам освіти, що багатство і розмаїття народної творчості свідчить про мудрість і талановитість українців, а знання і шанобливе ставлення до народного мистецтва є запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь. Текстоцентричний принцип у навчанні української мови створює можливості для використання різноманітних текстів з навчально-дидактичним змістом. Через тексти (аналіз їх змісту) можна виховувати в молодших школярів любов до своєї землі та Батьківщини, повагу до традицій і символів українського народу, шанобливе ставлення до людей інших національностей, їхніх звичаїв і традицій, гордість за видатних людей України та ціннісне ставлення до цінностей і здобутків Батьківщини. Бажано. Важливо, щоб учні пишалися рідною мовою, свідомо користувалися нею, не соромилися її і не вважали неповноцінною.

Водночас у школах слід проводити просвітницьку роботу з батьками за участю психологів, істориків, працівників кримінальної поліції, спрямовану на виховання поваги і толерантності до культури, історії, мови, звичаїв і традицій як українців, так і представників інших національностей.

Таким чином, громадянське та патріотичне виховання є складним процесом на загальнодержавному рівні. Його вирішення потребує спільних зусиль усіх установ та організацій, а вчителі мають бути високоосвіченими та вихованими активними громадянами. Загальноосвітні навчальні заклади з їх високими моральними стандартами та інтелектуальним потенціалом відіграють важливу роль у формуванні національного світогляду та патріотизму учнів.

Висновки

Молодший шкільний вік є особливим періодом у розвитку людини, протягом якого підрастаюче покоління набуває досвіду в соціальній, поведінковій, чуттєвій, морально-етичній та

естетичній сферах, готується до формування високої національної свідомості, виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, незалежності та цілісності України, відстоювання суверенітету держави. В українській державі, яка орієнтується на європейські цінності, національно-патріотичне виховання має бути спрямоване на формування у підростаючого покоління почуття національної ідентичності, любові до України, турботи про добробут народу, здатності цивілізовано захищати права і свободи громадян, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві. У період воєнного стану дуже важливо приділяти увагу розвитку в українських школярів національної ідентичності, ідеалів свободи та рівності, усвідомленню молодим поколінням цінності людської гідності, поваги та любові до української мови, медіаосвіті та інформаційній безпеці учнів, різноманітним проектам, волонтерській роботі, де це можливо, флешмобам, військовій участі дітей в акціях на підтримку українського народу, фізкультурно-оздоровчим та спортивним заходам, що сприяють національно-патріотичному вихованню. Тільки живучи з Україною в серці, ми можемо мати переможне і світле майбутнє у вільній і незалежній державі.

Література

- Antonyuk, N., & Khomyarchuk, A. (2018). National-patriotic education of younger schoolchildren by means of decorative and applied arts. *Pedagogical journal of Volyn*, 4 (11), 9-14. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15890/1/Антонюк%2c%20Хомярчук%2c%209-14.pdf>
- Bardadym, O. V. (2018). Modern forms and methods of patriotic education. *Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of Pedagogical Workers*, 1-7. <https://eprints.cdu.edu.ua/4509/1/СТАТТЯ%20патріотичне%20виховання.pdf>
- Bezlyudna, N. (2022). Peculiarities of national-patriotic education of younger schoolchildren under martial law. *Psychological and pedagogical problems of modern school*, 2(8), 76–83. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(8\).2022.268057](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(8).2022.268057)
- Bezlyudna, N. (2022). Socio-pedagogical conditions for the implementation of national-patriotic education of younger schoolchildren during the period of martial law. *Science and perspective*, 7 (14), 165-177. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-7\(14\)-165-177](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-7(14)-165-177)
- Danylyak, R., & Mulyar, N. (2022). Psychological and pedagogical aspects of patriotic education of younger schoolchildren in the conditions of the Russian-Ukrainian war (2014-2022). *Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects*, 2 (17), 75–87. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.259995>
- Dubrovskaya, L., & Deshko, O. (2018). Theoretical principles of civic and patriotic education of younger schoolchildren. *Scientific notes*, (2), 12-15. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-2-12-15>
- Dyakiv-Mykhailiuk, G. (2017). National and patriotic education is a general requirement and challenge today. *Educational space of Ukraine*, 10, 120-127. <https://doi.org/10.15330/esu.10.120-127>
- Kostyuk, V. O. (2020). Family and school cooperation in solving the tasks of national-patriotic education of younger schoolchildren. *Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi*, 73-77. <http://93.183.203.244/xmlui/handle/123456789/6705>
- Teslenko, S. (2018). Education of national and patriotic feelings of older preschoolers in the process of getting to know their native land. *Scientific collection "Actual issues of humanitarian sciences: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobysk State Pedagogical University"*, 3 (20), 131-137. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/20.167529>
- Tretyak, N. (2022). National-patriotic education of younger schoolchildren in the context of the scientific heritage of I. Ohienko. *Ivan Ohienko and modern science and education*, (XVI), 222–228. <http://ohienko.kpnu.edu.ua/article/view/246080>